

Beste directeurs

Het is misschien wat raar voor een volle zaal, maar ik ga starten met een intieme bekentenis. Ik wil iets vertellen over mijn eerste liefde: taal. Misschien hadden sommigen onder u iets anders verwacht, maar echt taal is mijn eerste, grote liefde. Ik hield als kind van verhalen, ik was een wekelijkse zekerheid bij meester Herman in de bib, ik speelde poppenkast voor onze babysitters... En zoals dat gaat met eerste liefdes: ze gaan nooit meer over. Ook vandaag hou ik van verhalen, ik mag ze nu lezen voor onze eerste kleinzoon, ik hou van poëzie, van woordspelingen en van alliteraties. Ik hou dus van het thema van dit directiecongres, niet alleen omwille van de alliteratie 'Van winst naar wijs', maar ook van de onderliggende vraag welke evolutie of revolutie ons onderwijs nodig heeft.

Dat er verandering op komst is de komende jaren, staat buiten kijf. Wie het kersverse Vlaams Regeerakkoord in handen neemt en de 18 pagina's over onderwijs doorleest, merkt heel wat evoluties en zelfs revoluties.

Het rationaliseren van het aanbod in het SO, het verbieden van gsm's in de basisschool, het schrappen van de afzonderlijke levensbeschouwelijke vakken in het officieel onderwijs... het zijn maar enkele voorbeelden van maatregelen die voor velen een serieuze impact zullen hebben.

Zoals elk regeerakkoord is ook deze tekst een compromis tussen verschillende visies over onderwijs (die er ongetwijfeld ook in deze zaal zijn) en een mengeling van voorstellen die we afhankelijk van onze bril en onze context wijs of onwijs vinden.

Wat vaststaat is dat onderwijs voor belangrijke innovaties staat. De samenleving verandert in ijltempo door digitalisering en artificiële intelligentie, door globalisering en migratie. Het is dus niet meer dan logisch dat deze maatschappelijke veranderingen ook ons onderwijs veranderen. En het is goed dat we die maatschappelijke veranderingen niet alleen erkennen, maar ze ook omarmen.

Ik keer nog eens terug naar mijn eerste liefde. Die werd gevolgd door een tweede: na de taal ontdekte ik als student, een nieuwe liefde, die voor taalfilosofie, die inzoomt op de kracht van woorden en op de impact van de woorden die we gebruiken. Wittgenstein, één van de meest toonaangevende taalfilosofen van de 20e eeuw formuleerde het als volgt: "Woorden wekken werelden".

De woorden die we gebruiken als individu en als collectief (bewust en vaak onbewust) zijn enorm machtig. Ze boetsen onze ervaringen en onze wereld: ze kunnen leven geven en ze kunnen vernietigen.

Je kan iemand koppig of volhardend noemen, strever of ijverig, krenterig of spaarzaam, chaot of creatieveling, verzetsstrijder of terrorist, nieuwkomer of ongewenste vreemde,...

Diezelfde persoon, diezelfde eigenschap: andere woorden, andere werelden.

Welke woorden gebruiken we vandaag in onderwijs? Welke wereld creëren we in onderwijs? Die vraag kwam spontaan bij mij op toen ik de eerste paragraaf van het Vlaamse regeerakkoord las. Voor de mindere excellente leerlingen in dit gezelschap die het regeerakkoord niet helemaal uit het hoofd kennen, citeer ik even:

"Onze leerlingen en leerkrachten staan centraal in het Vlaams onderwijs. We streven ernaar om van onze Vlaamse scholen ware kansmachines te maken voor onze jeugd. Daarom leggen we de lat hoog. Ons onderwijs hoort thuis in de Europese top. We zetten in op excellentie. We stellen hoge verwachtingen en bieden ondersteuning om die lat te halen. Hoe meer jonge Vlamingen we kunnen laten genieten van hoogstaand onderwijs, hoe beter onze toekomstige welvaart gegarandeerd is."

Kansmachines, welvaart, top, de lat hoog, hoogstaand, excellentie... Het zijn woorden waarmee onderwijs en haar doelen steeds vaker beschreven worden de laatste jaren. Floortje Schepers, psychiater en hoogleraar innovatie, wijdde er recent een artikel aan in het boek "Taalkracht", u raadt het al een boek over de kracht van taal.

En ik citaat haar even:

"Het woord 'excellent' is de afgelopen jaren steeds vaker te vinden in het onderwijs en de wetenschap. Waar je ook kijkt er is altijd wel een school, klas, leerling, artikel, wetenschapper die het predicaat 'excellent' krijgt."

De auteur koppelt het toenemende gebruik van het woord aan de toenemende concurrentie en prestatiedrang in onze samenleving, die steeds meer in onderwijs doordringt. Het is steeds belangrijker geworden om uit te blinken en je te onderscheiden. Want als je beter, knapper, slimmer of sneller bent, dan trek je daarmee meer leerlingen of studenten aan, maak je meer kans op het binnenhalen van prijzen of subsidiegeld.

Hoe meer we het woord excellent gebruiken en mensen of scholen plaatsen in de hoek van het succes hoe meer mensen en scholen we achterlaten als niet-succesvol. Het woord 'excellent' onderscheidt en scheidt.

Prof. Schepers vraagt zich af of het als onderwijs niet veel belangrijker is om samen te streven naar een samenhangend aanbod van scholen, hogescholen en universiteiten zodat alle leerlingen en studenten goed onderwijs krijgen.

Ik vind dit een bijzonder relevante vraag voor ons onderwijs in het algemeen en voor ons katholiek onderwijs in het bijzonder. Staan we als katholieke scholen tegenover elkaar als concurrenten, voeren we een strijd om leerlingen binnen te halen - de excellente op kop- of werken we in een stad, in een regio samen om te komen tot een samenhangend aanbod van scholen en richtingen waar alle leerlingen, ongeacht hun afkomst en hun talent goed onderwijs krijgen.

Wat me in het artikel van Floortje Schepers het meest is bijgebleven is haar analyse dat we bij het beoordelen van WAT of WIE excellent is kijken naar meetbare prestaties: de resultaten van koalatesten in de kleuterklas tot Vlaamse toetsen en Pisaresultaten in het basis en secundair onderwijs.

Maar als we analyseren HOE die prestaties gehaald worden dan kom je al snel tot de conclusie dat er geen enkel individu bestaat dat op eigen kracht excellent is geworden. Wat je presteert is in hoge mate afhankelijk van waar en wanneer je geboren bent, op wiens schouders je hebt kunnen staan, welke boeken, lessen en kennis van anderen je geïnspireerd hebben tot je excellente prestatie. Maar ook: wie je boterhammen smeerde, wie je tranen droogde als je het even niet meer zag zitten, wie in je geloofde, je stimuleerde, naar je luisterde en vooral wie je voorgegaan zijn door veel niet-excellente afslagen te nemen en jammerlijk te mislukken zodat jij deze afslagen kon overslaan. Ze besluit dat de nadruk op excellentie werkt in een korte sportwedstrijd waar concurrentie de nodige power en energie geeft om te winnen, maar dat het *“Leven geen sportwedstrijd is”*. *“Het leven is ploeteren en samen vooruit komen.”*

En in dat samen vooruit komen, als individu en als samenleving, speelt verbindend onderwijs een cruciale rol. Natuurlijk zijn kwaliteitsvol Nederlands en wiskunde belangrijk, net als geschiedenis, artistieke vorming, houtbewerking of voedingsleer. Maar hopelijk leert kwaliteitsvol onderwijs ook dat alles alles raakt: dat ieder individu - slim of niet slim, handig of niet handig- , dat iedere vraag, ieder antwoord, ieder succes en iedere mislukking met anderen samenhangt. Dat er geen ruimte is voor onderscheidende excellentie als je hele bestaan afhangt van de connectie die je maakt met de rest.

Collega's

Ik ben zo blij dat onze nieuwe directeur-generaal van bij zijn eerste woorden steeds op dezelfde nagel geklopt heeft: onderwijs: innovatief onderwijs, katholiek onderwijs maken we samen. Elke school, elk team heeft zijn eigenheid en die verscheidenheid is een rijkdom. Ze zorgt ervoor dat elke ouder en elk kind de school kan kiezen die het beste bij hem of haar past, maar vanuit die verscheidenheid zoeken we naar verbinding en samenwerking. Bruno gebruikte onlangs het beeld van de vloot, met kleine en grote schepen, die wel eenzelfde koers varen. En om die koers te bepalen hebben we een gemeenschappelijk kompas: onze christelijke inspiratie. Die duwt en trekt ons in een richting die moed vergt. Die ons daagt ons uit om ervoor te zorgen dat niemand uit de boot valt, ook niet wie gekwetst, lastig of ongewenst is.

Hoe we kinderen selecteren of verwelkomen aan de schoolpoort, hoe we over leerlingen spreken in de leraarskamer of bij een deliberatie, hoe we als directeur omgaan met onze leraren, ook de meest kritische of afstandelijke: het is in het dagelijkse omgaan met wie ons is toevertrouwd dat onze inspiratie voelbaar en tastbaar wordt.

Namens bisschop Lode die ons morgen vervoegt, namens alle medewerkers van het vicariaat, de pedagogische begeleiding en de godsdienstinspectie: van harte dank voor al jullie inspiratie en vaak ook transpiratie , voor alle goede werk om samen met jullie team en schoolbestuur katholiek onderwijs vorm te geven voor elk kind en elke jongere.

Ik besluit met een Gentse alliteratie weliswaar niet met het juiste accent: ‘een wreed wijs congres’ . Geniet ervan!

Lieve Van Daele

Bisschoppelijk gedelegeerde voor onderwijs